

V A R I A

80. rocznica tematu bajek zwierzęcych w filatelistyce i 350. rocznica wydania *Bajek* Jeana de La Fontaine'a

W dniu 6 czerwca 2018 r. minęło 80 lat od pojawienia się w światowym obiegu pocztowym tematu bajki, gatunku literackiego, który uprawiali także Polacy, m.in. Ignacy Krasicki, Stanisław Trembecki, Stanisław Jachowicz. Przypomnieć wypada, iż pierwszym wydanym przez Poczta Polską znaczkiem ilustrującym bajkę zwierzęcą (określenie gatunku literackiego według klasyfikacji Aarnego–Thompsona–Uthera) Jeana de La Fontaine'a *Kruk i lis* jest znaczek z serii wprowadzonej do obiegu pocztowego 16 marca 1968 r. (Fi. nr 1682 — il. 8). W 2018 r. upłynęło więc 50 lat od uznania tematu bajek przez Poczta Polską. Pozostałe znaczki tej serii popularyzują inne bajki i baśnie.

Polska emisja nastąpiła po 30 latach obecności tematu bajek w światowej filatelistyce, po wydaniach poczt: Francji, byłego ZSRR, Hiszpanii, Węgier i Bułgarii. Kolejne wydanie Poczty Polskiej (Fi. 3910–3913), wbrew temu, co znajduje się w opisie, stanowi ilustrację czterech polskich baśni, a nie bajek i baśni. Bajki jako gatunek literacki były dotychczas jednym z tematów pojawiających się na znaczkach pocztowych od 6 czerwca 1938 r. Wówczas to z okazji 270. rocznicy książkowego wydania pierwszych sześciu (z 12 wszystkich) ksiąg *Bajek* Jeana de La Fontaine'a (1621–1695). Poczta Francji wyemitowała znaczek, zamieszczając na nim wizerunek autora. Warto zauważyć, iż La Fontaine w inwokacji (tom I) napisał: „Posługuję się zwierzętami, aby nauczać ludzi”.

Rozwijając to stwierdzenie, przypomnę na podstawie definicji słownikowych, że bajka zwierzęca to pisana prozą lub wierszem alegoryczna opowieść o zwierzętach bądź ludziach, niekiedy o roślinach czy przedmiotach, służąca do wygłoszenia nauki moralnej o charakterze ogólnym, dotyczącej stosunków między ludźmi. Prawda ta wypowiedzana jest bezpośrednio, zwykle jako pointa na końcu utworu, niekiedy już na początku, bądź też jest tylko sugerowana czytelnikowi. Działające postaci wyposażone są w pewne cechy jednoznaczne i niezmiennie. Bajkę charakteryzuje na ogół dyscyplina językowa i dążenie do łatwego kontaktu z odbiorcą, co może się wyrażać potocznością języka i stylem gawędziarskim.

W 1944 r. upamiętniono na dwóch znaczkach ZSRR postać Iwana Kryłowa (1769–1844) w 100. rocznicę jego śmierci, postać legendarnego Ezopa z Frygii

Państwo	Liczba znaczków z wizerunkami autorów i ilustracjami bajek/Liczba emisji					Razem
	Ezop	Jean de La Fontaine	Iwan Kryłow	Władimir Dal	Koreańskie	
EUROPA						
Albania		3 + b1/1				3 + b1/1
Bułgaria				1/1		1/1
Cypr (grecki)	10/2					10/2
Czechosłowacja	1/1					1/1
Francja	2/1	9/2				11 /3
Grecja	8/1					8/1
Hiszpania	1/1					1/1
Jersey	1/1					1/1
Monako		1/1				1/1
Polska		1/1				1/1
Serbia	1/1	3/1				4/2
Węgry	1/1	5/3				6/4
ZSRR			4/3	2/2		6/5
Rosja			1/1			1/1

AFRYKA									
Burundi	4/1	4/1							8/2
Dahomej		3/1							3/1
Nigeria		3/1							3/1
AZJA									
Indie	8/1								8/1
Iran		1/1							1/1
Izrael	3/1								3/1
Japonia	1/1								1/1
Kambodża		1/1							1/1
Korea Pd.					4 + 4 bl./1				4 + 4bl./1
Korea Pn.					15/3				15/3
Mongolia							10/2		10/2
Sri Lanka	5/3								5/3
Syria	4/1								4/1
RAZEM	50/17	34 + bl./14	5/4	3/3	19 + 4 bl./4	10/2			121 + 5bl/44

upamiętniono (przy okazji prezentacji kopii 10 obrazów Diega Rodrigueza de Silvy y Velázqueza) na znaczku Poczty Hiszpanii w 1959 r., a jedynie na części znaczka ZSRR (Mi. nr 2210) z 1959 r. zilustrowano bajkę *Wilk w psiarni* Kryłowa, jego postać natomiast — w 200. rocznicę urodzin (Mi. nr 3600). Emitowane po 1959 r. znaczki najczęściej stanowiły ilustracje utworów Ezopa (począwszy od 1976 r. — Poczta Syrii), nieco rzadziej — de La Fontaine’a (od 1960 r. — Poczta Węgier), dwukrotnie Władimira I. Dala (w 1961 r. — ZSRR i w 1964 r. — Poczta Bułgarii). W 2017 r. Poczta Rosji zilustrowała bajkę *Lisica i winorośl* oraz trzy bajki innych autorów: *Kogut i perła*, *Wilk i żuraw* oraz *Zajac i żółw* (il. 1). Ponadto znaczki stanowiły ilustracje bajek koreańskich i mongolskich. Fakty te zapewne świadczą o popularności utworów tych pisarzy w poszczególnych krajach. Jak się zatem ta popularność przedstawia, odczytać można z zestawienia tabelarycznego (s. 168–169).

Wzbogaceniem informacji o popularności wymienionych autorów i ich bajek mogą być tytuły utworów, które stały się tematem znaczków wyemitowanych przez największą liczbę poczt państwowych. Spośród bajek Ezopa wyróżniona została bajka *Żółw i zajac*, którą upamiętniły poczty sześciu państw (bajkę *Żółw i gęsi* — dwóch). Z bajek La Fontaine’a siedmiokrotnie sięgano po utwór *Kruk i lis* (po *Żółwia i zająca* — czterokrotnie). Przykłady na ilustracjach: il. 2 *Żółw i zajac* (trzy znaczki Sri Lanki), il. 3 *Żółw i gęsi* (dwa znaczki Indii), il. 4 *Kruk i lis* (znaczek Serbii) i il. 5 *Żółw i zajac* (znaczek Węgier).

23 bajki Ezopa stały się tematem znaczków wyemitowanych przez poczty 14 państw. 17 bajek La Fontaine’a upamiętniły poczty 11 państw. Dwie bajki Kryłowa (z 216 napisanych wierszem) zilustrowano na znaczkach ZSRR (na jednym znaczku tylko w jego części) i Rosji; dwie bajki Dala napisane prozą: *Lis, zajac i kogut* — na znaczku ZSRR i *Rękawiczka dziadka* — na znaczku Bułgarii. Poczta Rosji w 2017 r. przypomniała także trzech innych rosyjskich autorów bajek: W. K. Triediakowskiego, A. P. Sumarokowa i S. W. Michałkowa, umieszczając na znaczkach ilustracje z ich utworów (il. 1). Ponadto bajki koreańskie rozpowszechniły na znaczkach poczty: Korei Południowej w 1969 r. i Korei Północnej w 1973, 1982 i 1985 r. oraz Mongolii w 1971 r. Bajkę mongolską (il. 6 *Kot i myszy*) upamiętniła poczta tego państwa, wydając w 1984 r. serię dziewięciu znaczków. W ciągu minionych 80 lat 27 poczt państwowych wyemitowało 124 znaczki o temacie bajkowym i pięć bloków.

Wskazując na wieloletni okres funkcjonowania tematu bajek zwierzęcych w filatelistyce, przypomnę, że bajka zwierzęca jest najstarszą z form bajki ludowej, występującą w literaturze już od VI w. p.n.e. Znacznie nowszą formą (podgatunkiem) bajki ludowej jest bajka magiczna, czyli baśń, która była ilustrowana na znaczkach przez poczty 115 państw i ONZ, a więc bardziej licznie niż bajka, o czym napisałem w numerze 2/2017 „Filatelisty”. Występujące w bajkach zwierzęta (rzadziej ludzie, rośliny i przedmioty) miały zawsze cechy ludzkie, a relacje w społeczności

il. 1

il. 2

il. 4

il. 3

il. 7

il. 6

il. 5

il. 8 (Fi. nr 1682)

zwierzęcej były odzwierciedleniem prawdziwości w społeczeństwach ludzkich. Z bajek, które są opowieściami o roślinach, tylko utwór Ezopa *Trzcina i cedr* został zilustrowany na znaczku Izraela z 2016 r. (il. 7).

Zwierzęta w bajkach stały się alegorycznym ucieleśnieniem cech ludzkich, np.: lew uosabiał siłę i władzę, wilk — krwiożerczość i okrucieństwo, ptak — płochliwość, mrówka — pracowitość, lis — przebiegłość, jagnię — niewinność, brak doświadczenia. Przedstawiane postaci mają cechy jednoznaczne i niezmiennie.

Wskazani w artykule bajkopisarze, jak również polscy przedstawiciele tego gatunku: Ignacy Krasicki (1735–1801; ponad 60 wydanych bajek), Stanisław Trembecki (1739–1812; 12 bajek), Stanisław Jachowicz (1796–1857; kilkadziesiąt bajek) czy Adam Mickiewicz (1798–1855), wypowiadali nauki moralne o charakterze ogólnym, dotyczące stosunków między ludźmi. Prawdy te głosili bezpośrednio, zwykle jako pointę utworu. Morały te tkwią głęboko w mej pamięci.

Obserwując współczesne stosunki społeczne, słuchając wypowiedzi ludzi i widząc, jak postępują, odnoszę wrażenie, iż coraz częściej pozbawieni są potrzeby i umiejętności analizy towarzyszących im zdarzeń.

Dlatego proponuję — przy okazji wspominania bajek — częste korzystanie z wiedzy zawartej w tym gatunku literackim, a dla przykładu ponownie (poprzednio w „Filateliście” nr 5/2015) przytoczę morał zawarty w utworze Iwana Kryłowa *Koń i jeździec*: „Wolność wieloma ponętami ludzi, / Lecz jest dla ludzi / Równie zgubna i zwodnicza, / Jeśli rozsądna miara jej nie ogranicza”.

Zapominalskim przypomnę zaś w całości bajkę Stanisława Jachowicza pt. *Motylek*:

Z kwiatka na kwiatek przelatał motylek,
Cieszył się życiem, co trwa kilka chwilek;
Różane gaje rozkosznie przebywał,
Przy blasku słońca po powietrzu pływał,
Wokoło rozlicznymi pieściami widoki,
Z kwiatów słodkie czerpał soki.
Ledwie na chwilę odpoczął wśród cieni,
Znowu igrał wesoło w rozległej przestrzeni,
A czas nieznacznie jak płynął, tak płynął.
Nareszcie motylek zginął. —
Nie jest to obraz człowieka:
Co go wdziękiem szczęście mami?
Płyną lata za latami,
A na koniec śmierć go czeka.

Wiesław Osuchowicz

Podobizny znaczków o tematyce bajkowej zob.

https://drive.google.com/drive/folders/19omZXe1tgd1Ahq_ewjCRBvyyS41eKaCI?usp=sharing